

Ocena typu i budowy pierwiastek ras mlecznych – geneza powstania systemu oceny

Jan Trela, Roman Januszewski, Piotr Wójcik

*Instytut Zootechniki, Dział Genetyki i Hodowli Zwierząt,
32-083 Balice k. Krakowa*

Związki zachodzące pomiędzy wyglądem zewnętrznym zwierząt a ich wartością użytkową były zawsze dla ludzi zajmujących się hodowlą istotną sprawą. Hodowca zawsze wybierał do rozrodu zwierzęta najładniejsze i o pożądanej wydajności mlecznej. Zwracano uwagę przede wszystkim na cechy, które przyczyniały się do dłuższego życia zwierzęcia,

większej jego produktywności i zdrowotności. W ten sposób powstały pierwsze metody oceny pokroju, które zaczęły odgrywać ważną rolę w doskonaleniu bydła.

Oczywiście na inne cechy zwracano uwagę przy doskonaleniu bydła mlecznego niż przy doskonaleniu bydła mleczno-mięsnego czy mięsnego.

Obora w gospodarstwie M. i K. Klichów, Raszowa k. Leśnicy, woj. opolskie
Cowhouse on the farm of M. and K. Klich, Raszowa n. Leśnica, Opole province

W Polsce pierwszy system oceny typu i budowy wprowadzono w 1935 r., Zarządzeniem Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych do Ustawy z roku 1934. Przewidywał on ocenę 100-punktową, gdzie ocena za głowę, szyję i rogi wynosiła 5 pkt., za przód 20 pkt., za środek tułowia 15 pkt., za zad 20 pkt., za kończyny i chód 10 pkt., za oznaki użytkowości 10 pkt., wygląd ogólny 20 pkt. Uzyskanie co najmniej 75 pkt. było warunkiem wpisu do księgi głównej. System ten został zmieniony z początkiem roku 1963 pod względem rozdziału punktów. W 1986 roku ocena pokroju uległa ponownej modyfikacji z chwilą, gdy Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej powołało zespół specjalistów pod kierownictwem dr. K. Nahlika, któremu zleciło opracowanie nowego systemu oceny pokroju bydła. Zaowocowało to opracowaniem systemu oceny pod nazwą „Zasady oceny pokroju bydła dla celów hodowlanych”, wydanych przez Instytut Zootechniki w 1989 roku. System ten był dla bydła o dwukierunkowym użytkowaniu.

W latach osiemdziesiątych XX wieku na Zachodzie opracowano nowe metody oceny pokroju. Zaczął się upowszechniać na świecie sposób oceny punktujący cechy budowy w skali od 1 do 9, które pokrywają się z ekstremami biologicznymi, bez zwracania uwagi na fakt, jak bardzo budowa zbliżona jest do wzorca. Cechy te nazwano liniowymi; stanowią one obecnie podstawę szacowania wartości hodowlanej buhajów pod względem cech budowy i międzynarodowy język stosowany w ocenie pokroju. Taki sposób umożliwia ocenę wartości hodowlanej pod względem cech pokroju w oparciu o wielocechowy model metodą BLUP oraz dokonywania porównań między krajami.

Mianem cech liniowych określa się cechy, które:

- są **linearne w skali liniowej,**
- są **oceniane niezależnie,**
- są **odziedziczne,**
- **mają znaczenie ekonomiczne,**
- są **wyrażane w skali punktowej (jednostką jest punkt),**
- **wykazują zmienność w obrębie populacji.**

Współczesna praca hodowlana opiera się o liczne źródła informacji związane z oceną wartości użytkowej i hodowlanej zwierząt. Oprócz stałej oceny wartości hodowlanej buhajów pod względem cech mlecznych prowadzi się także ocenę pod względem cech pokroju. Wytworzenie przez

kolejne lata w Polsce stad jednostronnie mlecznych o dużym udziale krwi bydła holsztyńsko-fryzyjskiego spowodowało konieczność dalszego przekształcania systemu oceny pokroju, tak aby uwzględniał aktualne trendy w hodowli bydła mlecznego.

W tym celu w Instytucie Zootechniki pod kierunkiem prof. Jana Treli rozpoczęto w 1991 roku badania nad opracowaniem wzorców dla bydła mlecznego z uwzględnieniem specyfiki rasowej oraz warunków środowiskowych. Prowadzone w ramach tematu badania na populacji około 6300 krów poprzez pomiary zoometryczne pozwoliły wykazać, że w kraju w bydle mlecznym czarno-białym mamy 4 typy pokrojowe. Badania te posłużyły do rozpoczęcia prac pod kierunkiem mgr Bogdana Wojtulewicza, wicedyrektora Centralnej Stacji Hodowli Zwierząt, nad systemem oceny typu i budowy ras mlecznych, ze szczególnym uwzględnieniem pierwiastek po buhajach testowych i ich rówieśnicach. Powołano zatem Zespół 15 selekjonerów pod nazwą G-15, który szkolono w kraju i za granicą. W Zakładzie Doświadczalnym Instytutu Zootechniki w Pawłowicach zorganizowano cykl spotkań i szkoleń, które prowadzili przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa (Piotr Jakubowski), CSHZ (Bogdan Wojtulewicz, Mieczysław Robak, Dorota Krencik), Instytutu Zootechniki (Jan Trela, Ireneusz Dymarski) oraz PAN (Zygmunt Reklewski, Marek Łukaszewicz). Duży wkład w przybliżenie obowiązującej na świecie metody oceny pokroju miały również wykłady i ćwiczenia praktyczne przeprowadzone przez gości zagranicznych: Hansa Wegera z Niemiec oraz Bruce'a Johnsona z Kanady.

Zespół G-15 od października 1995 roku rozpoczął wdrażanie oceny typu i budowy przy użyciu 16 cech określanych w punktach od 1 do 9 i jednej cechy mierzalnej. Wstępną wersję regulaminu, wzorowaną na systemach obowiązujących w Holandii i Niemczech, opracował Piotr Jakubowski. Do prac nad regulaminem oraz szkoleń zostali włączeni także: Marek Karwacki, Jerzy Grzybowski, Edward Tomasik oraz Andrzej Maciejewski, którzy mieli znaczący wpływ na powstanie pierwszego krajowego systemu oceny pokroju w Polsce, dostosowanego do wytycznych Światowej Federacji Bydła Holsztyńsko-Fryzyjskiego (WHFF). W roku 2004 regulamin został przez Instytut Zootechniki zmo-

dyfikowany i dostosowany do zmieniających się trendów w hodowli i ocenie pokroju.

Cel i ogólne zasady oceny

Ocena budowy i pokroju pierwiastek jest podstawą do szacowania wartości hodowlanej buhajów pod względem cech pokroju, natomiast ocena buhajów w wychowalniach wchodzi do oceny osobniczej buhaja przed rozpoczęciem użytkowania rozplodowego. Ponadto, wyniki oceny budowy i pokroju wykorzystywane są do:

- doboru buhajów i układania planów kojarzeń,
- doboru buhajów na ojców następnego pokolenia,
- doboru krów na matki buhajów,
- selekcji krów w stadach hodowlanych,
- oceny pokroju bydła na wystawach hodowlanych,
- oceny pierwiastek w okresie od 15. do 180. dnia po wycieleniu,
- oceny pierwiastek po buhajach testowych oraz ich rówieśnic.

Oceniane cechy pokroju wyraża się w skali 9-punktowej, gdzie skrajne noty są ekstremami biologicznymi. Maksymalna ocena ogólna budowy pierwiastki w I laktacji wynosi 89 pkt.

Wszystkie wybrane cechy budowy zwierzęcia zostały wytypowane w oparciu o zalecenia międzynarodowych organizacji ICAR i INTERBULL, których jesteśmy członkami. System oceny obejmuje następujące cechy:

- wysokość w krzyżu (wyrażona w cm),
- obwód klatki piersiowej (wyrażony w cm),
- głębokość tulowia,
- szerokość klatki piersiowej,
- ustawienie zadu, szerokość zadu,
- postawa nóg tylnych - widok z boku,
- racice (wysokość piętki),
- zawieszenie przednie wymienia,
- wysunięcie wymienia do przodu,
- zawieszenie tylne wymienia,
- więzadło środkowe wymienia,
- położenie wymienia,
- szerokość wymienia,
- ustawienie strzyków,
- długość strzyków,
- umięśnienie,
- charakter mleczny.

Cechy, z wyjątkiem dwóch pierwszych, oceniane były w skali od 1 do 9 punktów, które to noty stały się jednocześnie ekstremami biologicznymi. Dodatkowo, oprócz oceny poszczegól-

nych cech pokroju zaznaczano występowanie podstawowych wad budowy. Wady te zostały podzielone na 6 grup: przodu, środkowej partii ciała, grzbietu, zadu, kończyn, wymienia. Nasilenie się danej wady jest punktowane w skali od 1 do 2 (1 – wada słabo widoczna, 2 – wada wyraźnie zaznaczona). Wprowadzono system oceny ogólnej typu i budowy krowy mlecznej zachowując sumę 100 punktów.

Dla krowy mlecznej ustalono:

- kaliber do 15 pkt.,
- typ i budowę do 15 pkt.,
- nogi i racice do 20 pkt.,
- wymię do 50 pkt.,
- ocena ogólna (suma punktów).

Dla buhajów mlecznych:

- ogólny wygląd do 20 pkt.,
- kaliber do 20 pkt.,
- typ do 20 pkt.,
- nogi i racice do 20 pkt.,
- zad do 20 pkt.

Od 1.01.1996 r. oficjalnie zaczęła pracować grupa ludzi zajmujących się opisem typu i budowy bydła mlecznego, znana w kręgu hodowlanym pod roboczą nazwą G-15. Liczyła ona wtedy 16 osób, którym przypisano odpowiednie kody: od 001 do 016.

Skład zespołu:

- 001 - Mirosław Anaczkowski
- 002 - Mieczysław Kopiczko
- 003 - Marek Solarek*
- 004 - Sławomir Piejaś*
- 005 - Marian Stachyra* (1/2 etatu)
- 006 - Sławomir Rzążewski*
- 007 - Andrzej Baehr
- 008 - Andrzej Toroński*
- 009 - Paweł Serafin – biuro
- 010 - Piotr Wójcik (1/2 etatu)
- 011 - Piotr Kowol * (1/2 etatu)
- 012 - Leszek Materna*
- 013 - Czesław Kamiński*
- 014 - Grzegorz Przyjemski*
- 015 - Rafał Sieradzki
- 016 - Roman Januszewski*
- 017 - Eugeniusz Orzechowski¹ (od 1.01.1997)

¹ Obecny skład zespołu

ZASIĘG DZIAŁALNOŚCI SPECJALISTÓW

M. Anackowski 001

B. Wojtulewicz
Z-ca Dyr. CSHZ

M. Robak
Dyr. CSHZ

M. Karwacki

E. Orzechowski 017

M. Kopiczko 002

R. Januszewski 016

M. Solarek 003

G. Przyjemski 014

S. Prejas 004

S. Rzążewski 006

A. Bacht 007

M. Stachyra 005

A. Toroński 008

P. Wójcik 010

P. Kowol 011

L. Materna 012

Nad organizacją i charakterem pracy Grupy sprawował nadzór mgr Mieczysław Robak, od początku silnie związany z Grupą, później dr Dorota Krencik do chwili przejścia Grupy do Instytutu Zootechniki. Obecnie pracą Grupy kieruje prof. Jan Trela. Jej członkowie początkowo byli zatrudnieni w OSHZ, później w CSHZ, KCHZ i od 1.07.2002 r. – w Instytucie Zootechniki.

Skład osobowy Grupy w ciągu minionych 10 lat ulegał zmianom. Odeszli: Rafał Sieradzki (1997), Paweł Serafin (1998), Andrzej Baehr i Piotr Wójcik (1999), Mieczysław Kopiczko (2002), Piotr Kowol i Marian Stachyra (od 2002 pozostają na pracach zleconych), Mirosław Anackowski (2004). Przybył: Eugeniusz Orzechowski (1997).

Członkowie Grupy G-15 przy pracy
Members of the G-15 Group at work

Obecnie oceną zajmuje się 11 osób, w tym 9 pełnoetatowych pracowników Instytutu Zootechniki, oceną rasy polskiej czerwonej (RP) – 1 osoba na zlecenie i rasy simentalskiej (SM) – 1 osoba na zlecenie. Podstawowym zadaniem selekcjonera jest niezależna i obiektywna ocena pierwiastek po buhajach testowych oraz ich rówieśnic wg dwóch obowiązujących regulaminów: dla bydła rasy simentalskiej i pozostałych ras mlecznych.

Wraz ze zmianami osobowymi w grupie specjalistów następowały też stopniowe zmiany regulaminu oceny pokroju. Na początku roku 2000 zrezygnowano z pomiaru obwodu klatki piersiowej, a następnie w marcu 2002 system oceny typu

i budowy uległ kolejnym, większym już zmianom. W ocenie szczegółowej zrezygnowano z oceny wysunięcia wymienia do przodu oraz umięśnienia a wprowadzono cechę: postawa nóg tylnych – widok z tyłu. Skala ocen pozostała jednak bez zmian (1 - 9 pkt.). Zmodyfikowano także system oceny ogólnej (kaliber) rozszerzając ją na kaliber i pojemność. Zamiast not za ocenę ogólną wprowadzono wagi: kaliber i pojemność – 15%, typ i budowa – 15%, nogi i racice – 20%, wymię – 50%. Ocena każdej kategorii podobnie wyrażona jest w skali 50-100 pkt. Suma punktów czterech kategorii, po uwzględnieniu wag stanowi ocenę ogólną krowy. Maksymalna ocena ogólna krowy w pierwszej laktacji wynosi 89 pkt.

Ocena ogólna (pkt)

50-64
65-69
70-74
75-79
80-84
85-89
90 i więcej

Interpretacja oceny

niedostateczna (N)
słaba (S)
dostateczna (DS)
dość dobra (DD)
dobra (DB)
bardzo dobra (BD)
doskonała (E)

W przypadku stwierdzenia w budowie wymienia przynajmniej jednej z następujących wad: przysrzyk, strzyk dodatkowy drożny, wmię kozie, następuje dyskwalifikacja zwierzęcia. Podobnie jak dla krów, także dla buhajów wprowadzono wagi: ogólny wygląd -

20 pkt., kaliber i pojemność - 20 pkt., typ - 20 pkt., nogi i racice - 20 pkt., zad - 20 pkt. Ocena każdej kategorii jest wyrażona w skali od 50 do 100 pkt. Suma punktów pięciu kategorii po uwzględnieniu ich wag stanowi ocenę ogólną buhaja, którą interpretuje się następująco:

Ogólna cena (pkt.)

50-69
70-74
75-79
80-84
85-89
90 i więcej

Interpretacja oceny

niedostateczna (N)
dostateczna (DS)
dość dobra (DD)
dobra (D)
bardzo dobra (BD)
doskonała (E)

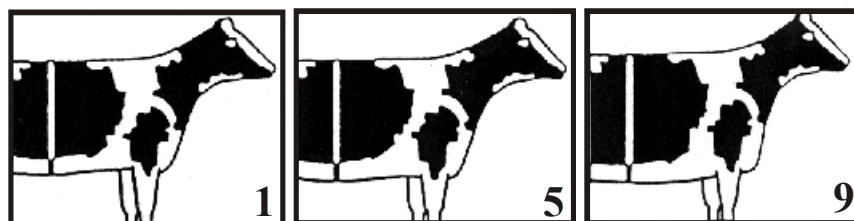
Lista cech liniowych dla krów typu mlecznego w Polsce:

1. Wysokość w krzyżu 2. Głębokość tułowia 3. Szerokość klatki piersiowej 4. Ustawienie zadu 5. Szerokość zadu 6. Postawa nóg tylnych – widok z boku 7. Racice (wysokość piętki) 8. Postawa nóg tylnych – widok z tyłu 9. Zawieszenie przednie wymienia 10. Zawieszenie tylne wymienia 11. Więzadło środkowe wymienia	12. Położenie wymienia 13. Szerokość wymienia 14. Ustawienie strzyków przednich 15. Długość strzyków przednich 16. Ustawienie strzyków tylnych 17. Charakter mleczny

W przypadku rasy simentalskiej oceniamy wszystkie ww. cechy liniowe, z wyjątkiem charakteru mlecznego oraz dodatkowo 4 cechy uwzględniające specyfikę tej rasy, tj. obwód klatki piersiowej, grubość strzyków, umięśnienie przodu oraz umięśnienie zadu.

1. **Wysokość w krzyżu** (wynik podaje się w cm)

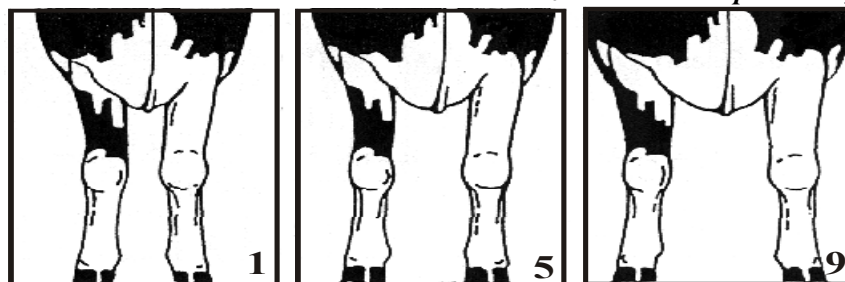
2. **Głębokość tułowia**

płytki (1 pkt)

głęboki (9 pkt)

3. **Szerokość klatki piersiowej**

wąska (1 pkt)

szeroka (9 pkt)

4. Ustawienie zadu

uniesiony (1 pkt)

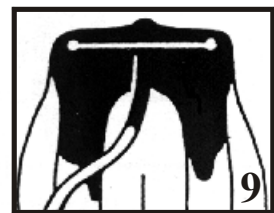

spadzisty (9 pkt)

5. Szerokość zadu

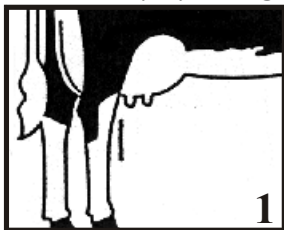

wąski (1 pkt)

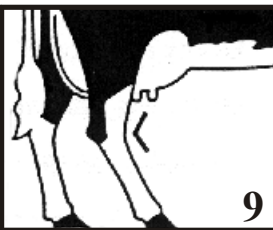
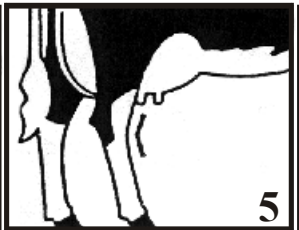

szeroki (9 pkt)

6. Postawa tylnych nóg – widok z boku

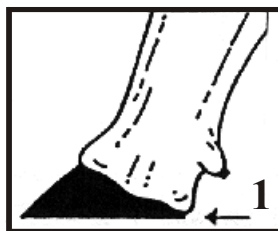

pionowa (1 pkt)

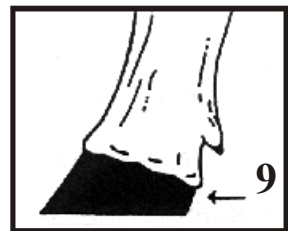

podsiebna (9 pkt)

7. Racice

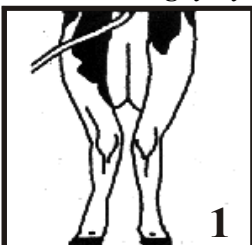

niska (1 pkt)

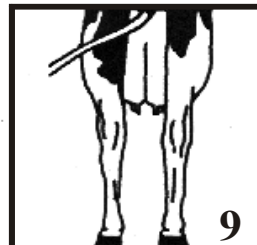
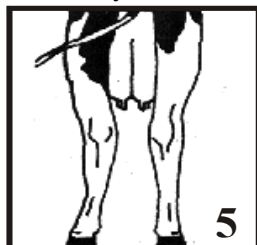

wysoka (9 pkt)

8. Postawa nóg tylnych – widok z tyłu

iksowate (1 pkt)

równoległe (9 pkt)

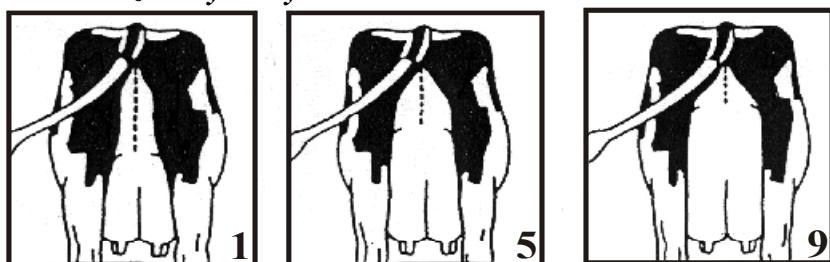
9. Zawieszenie przednie wymienia

luźne (1 pkt)

mocne (9 pkt)

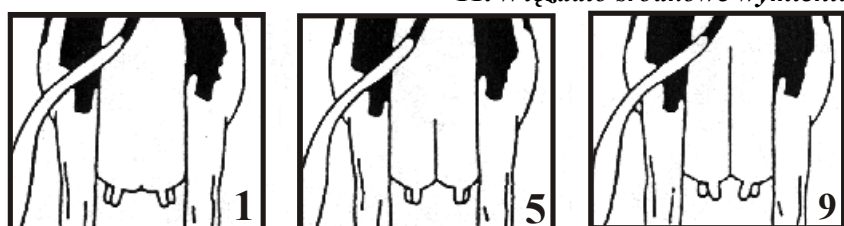
10. Zawieszenie tylne wymienia

niskie (1 pkt)

wysokie (9 pkt)

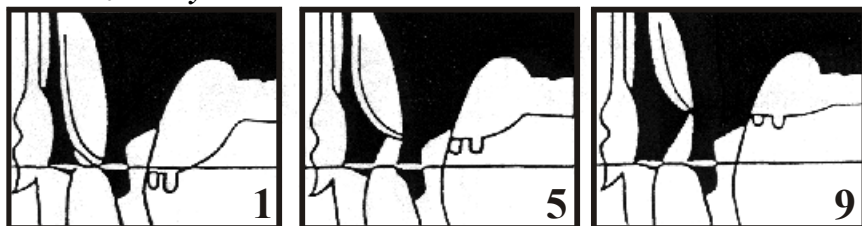
11. Wiązadło środkowe wymienia

słabe (1 pkt)

mocne (9 pkt)

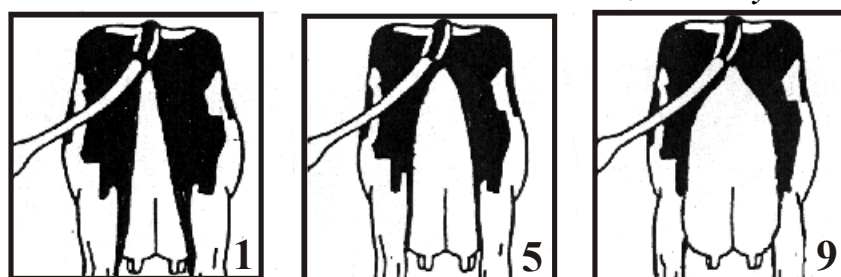
12. Położenie wymienia

niskie (1 pkt)

wysokie (9 pkt)

13. Szerokość wymienia

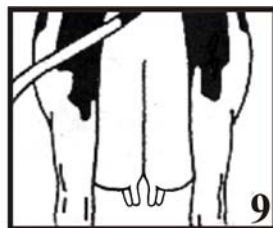
wąskie (1 pkt)

szerokie (9 pkt)

14. Ustawienie strzyków tylnych

zewewnętrzne (1 pkt)

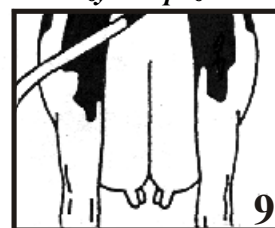

wewnętrzne (9 pkt)

15. Ustawienie strzyków przednich

zewewnętrzne (1pkt)

wewnętrzne (9 pkt)

16. Długość strzyków

krótkie (1 pkt)

dłgie (9 pkt)

17. Charakter mleczny

ordynarny (1 pkt)

szlachetny (9 pkt)

Podobny system stworzono dla rasy simentaliskiej, użytkowanej w typie kombinowanym, jednak ze względu na dwukierunkowy typ użytkowy został on rozszerzony o dodatkowe cechy budowy:

- Obwód klatki piersiowej (mierzony w cm),
- Długość strzyków przednich,
- Grubość strzyków,
- Umięśnienie przodu,
- Umięśnienie zadu.

W ocenie ogólnej dodatkowo wprowadzono ocenę umięśnienia, tym samym powodując

zmianę wag dla poszczególnych ocen: kaliber - 20%, typ i budowa - 15%, nogi i racice - 10%, wymię - 30%, umięśnienie - 25%. Podczas dokonywania oceny pokroju specjalista może dyskwalifikować krowę ze względu na wymię w przypadku stwierdzenia w jego budowie przynajmniej jednej z następujących wad: przystrzyk, strzyk dodatkowy drożny, wymię kozie.

Od 1996 r. do końca 2005 ocena pokroju prowadzona jest dla bydła czarno-bia-

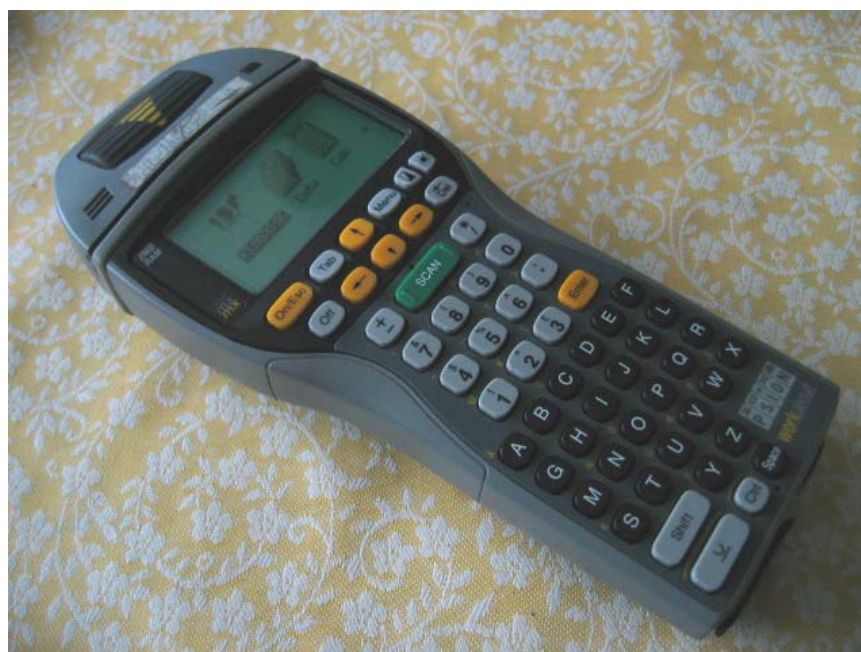
lego, czerwono-białego, polskiego czerwonego i simentalskiego. Zasady oceny, jak zaprezentowano powyżej, ulegały nieznacznym zmianom, jednak sposób jej dokonywania i gromadzenia danych przeszedł rewolucyjne zmiany. Początkowo specjaliści dokonywali oceny na specjalnych arkuszach, na których nanosili wyniki oceny.

Od lipca 2002 r. specjaliści ds. oceny typu i budowy pracują w Instytucie Zootechniki w Balicach. Instytut wyposażył Grupę w profesjonalny sprzęt do prowadzenia oceny pokroju w postaci przenośnych komputerów PSION (wyposażonych w czytnik kodów paskowych, który umożliwia odczytanie numeru zwierzęcia bezpośrednio z kolczyka) do wprowadzania oceny, drukarki termiczne oraz osobiste komputery (laptopy). Instytut Zootechniki, wspólnie z firmą informatyczną AXED w Poznaniu, opracował oprogramowanie umożliwiające wprowadzanie i przetwarzanie danych – KLASYFIK. W ten sposób noty za ocenę poszczególnych cech pokroju pierwiastek są bezpośrednio wprowadzane do systemu KLASYFIK u hodowcy na przenośny system gromadzenia danych – PSION. Dane zgromadzone w PSIONIE grupowane są w pliki. W takiej postaci przekazywane są za pomocą odpowiedniego oprogramowania do stacji roboczej (przy bezpośrednim połączeniu z komputerem), a następnie przesyłane przez Internet do centralnej bazy danych w Instytucie Zootechniki (do systemu SIROB G-15). Jednocześnie,

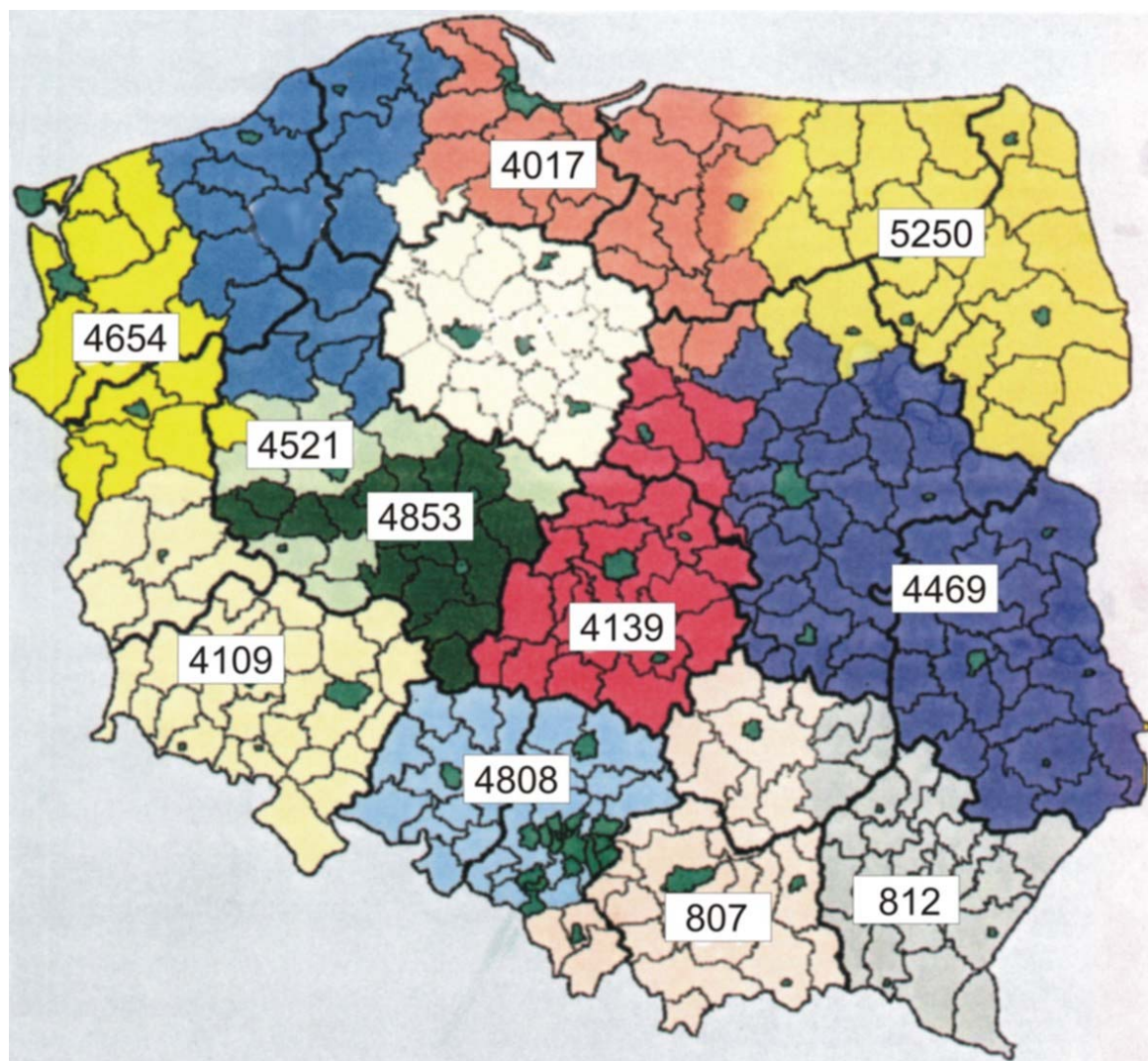
informacje te są przesyłane do sytemu SYMLEK (ZETO w Olsztynie). Instytut Zootechniki gromadzi całoroczne informacje z oceny pokroju pierwiastek, krów i buhajów, następnie przekazuje je do szacowania wartości hodowlanej bydła pod względem cech pokroju.

Dwa razy do roku zgromadzone dane o ocenie typu i budowy bydła mlecznego, uzupełnione o informacje rodowodowe z tego systemu, przesyłane są z ZETO w Olsztynie do Instytutu Zootechniki w celu włączenia ich do szacowania wartości hodowlanej buhajów pod względem cech pokroju w oparciu o wielocechowy model BLUP. Wspólne opracowanie, w którym biorą udział: Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt, Katedra Genetyki i Metod Doskonalenia Zwierząt AR w Krakowie i Instytut Zootechniki, jest wydawane jako publikacja dwa razy do roku przez IZ.

Na podstawie publikowanych wyników Stacje Unasieniania mogą opracowywać katalogi i udzielać pełnych informacji odnośnie buhajów użytkowanych w rozrodzie. Jednocześnie, skrócony został czas oczekiwania hodowcy na wyniki oceny, a tym samym istnieje możliwość we wczesnym stadium produkcji krowy prowadzić odpowiednią selekcję i dobór do kojarzeń. Informacje o ocenie typu i budowy krów mlecznych przesyłane są także do systemów zawiadujących programami zarządzającymi fermami mlecznymi - system OBORA.

PSION Workabout

Teren działania Grupy G-15 (w roku 2005 oceniono 42 410 pierwiastek)
Area of G-15 Group operation (42 410 first calvers were tested in 2005)

W rasie czarno-białej nastąpił znaczący wzrost ocenianych pierwiastek z 23 433 szt. w 1996 r. do 40 001 szt. w 2005. Oceniana rasa stanowiła 92,12% ogółu pierwiastek poddanych ocenie typu i budowy (tab.1). W rasie czerwono-białej ocenione pierwiastki stanowiły 6,62% ocenianych sztuk, jednak liczba ich w ostatnich latach nieznacznie zmalała. Niepokoi także fakt zmniejszania się liczby pierwiastek ocenianych w rasie polskiej czerwonej. Sukcesywnie wzrasta

nionych pierwiastek w rasie simentalskiej.

Dodatkowo, specjaliści z grupy G-15 oceniali kandydatki na matki buhajów, matki buhajów oraz brali udział w selekcjach buhajów w wychowalniach (tab. 2). W wyniku przeszkolenia własnych selekcjonerów organizacje hodowlane we własnym zakresie dokonują oceny typu i pokroju. Natomiast selekcjonerzy z Grupy G-15 w dalszym ciągu biorą aktywny udział w ocenie zwierząt na wystawach hodowlanych.

Tabela 1. Ocena pokroju pierwiastek w poszczególnych latach
 Table 1. Evaluation of first calver conformation by year

Rok Year	Liczba ocenionych krów wg rasy* - No. of cows evaluated by breed*				
	czarno – biała Black-and White	czerwono – biała Red-and White	polska czerwona Polish Red	simental Simmental	razem rocznie total per year
1996	23433	2168	183	183	25967
1997	28694	2646	154	351	31675
1998	28524	2684	135	330	31673
1999	30190	2270	125	239	32824
2000	30748	2754	106	353	33961
2001	32476	2465	96	261	35298
2002	37697	2661	105	376	40839
2003	39263	2349	71	405	42088
2004	40281	1903	78	483	42745
2005	40001	1899	65	445	42410
Razem	331307	23799	1118	3426	359650
%	92,12	6,62	0,31	0,95	100,00

*Nazewnictwo ras jeszcze wg dotychczasowego określenia.

*Breed names according to previous nomenclature.

Tabela 2. Skala oceny pokroju krów i buhajów w poszczególnych latach
 Table 2. Scale of cow and bull conformation evaluation by year

Rok Year	Liczba ocenionych sztuk – No. of animals evaluated	
	kandydatki i matki buhajów candidates and mothers of bulls	buhaje w wychowalniach bulls in rearing houses
1996	brak danych - no data	brak danych - no data
1997	1613	425
1998	600	349
1999	2110	295
2000	1010	179
2001	183	192
2002	147	106
2003	169	123
2004	54	86
2005	0	29

W celu podnoszenia swoich kwalifikacji i ujednoczenia sposobu oceny Grupa G-15 odbywała systematyczne szkolenia w kraju i za granicą. Szkolenia krajowe mają na celu ujednoczenie oceny pomiędzy klasyfikatorami oraz analizę statystyczną ocen każdego klasyfikatora; organizowane są 2-3 razy w roku. Miejscem spotkań były następujące miejscowości, w których znajdują się czołowe obory: Pawłowice, Kobylniki, Polanowice, Polanica, Nowielice, Parzniew, Bratoszewice, Raba Wyżna, Stare Bogaczowice, Lubią, Osiecin, Głogówek, Iwno, Końskowola,

Rawa Mazowiecka, Osiek, Dłoń, Olecko, Dobrzyniewo, Lubiana, Kołbacz, Łebcz, Odrowąż, Ciecchanowiec, Rzędziany, Raszowa oraz Balice.

Wyjazdy szkoleniowe zagraniczne całej grupy są okazją do porównania oceny i dyskusji z klasyfikatorami z innych krajów.

Wspólny trening jest też elementem prowadzącym do ujednoczenia sposobu oceny w skali Europy. Grupa była na szkoleniach w następujących krajach: Holandia (1997), Niemcy, Włochy (1999), Czechy (2000), Belgia (2004), Niemcy (2005, 2006).

Tabela 3. Liczba obór, w których oceniali pokrój pierwiastek specjaliści w latach 1996-2003
 Table . 3. Table 3. Number of herds in which experts evaluated first calver conformation in 1996-2003

Kod specjalisty Code of expert	Rok -Year									
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1	287	355	406	410	492	584	833	793	405	---
2	298	272	307	298	434	450	*---	---	---	---
3	221	254	262	243	346	564	716	864	870	903
4	132	128	155	139	318	357	564	998	771	820
5	36	61	55	210	232	268	400	404	364	357
6	512	699	608	550	680	623	1000	963	976	1084
7	147	134	111	76	13	*---	---	---	---	---
8	182	166	130	231	381	478	791	738	853	884
9	94	89	*---	---	---	---	---	---	195	---
10	138	197	212	69	---	---	---	---	---	---
11	58	87	144	153	312	188	273	337	352	302
12	118	119	158	141	226	256	551	579	837	903
13	118	128	148	218	244	260	587	562	527	664
14			11	48	104	132	347	285	322	725
15	87	66	11	*---	---	---	---	---	---	---
16	277	276	291	309	271	297	376	649	646	621
17	---	311	406	527	648	706	842	924	1197	1137
Razem	2705	3342	3415	3622	4701	5095	8096	7280	8309	8400
Total										

* Oceniający zakończył swoją działalność.

* Tester has wound up his activities.

Średnio na jednego etatowego pracownika (9 osób) przypadło w 2005 roku 860 odwiedzin w oborach, przy rozpiętości od 621 do 1138 odwiedzin. Nastąpił znaczący wzrost ilości odwiedzin w ciągu roku z 2705 w 1996 do 8400 w 2002 (prawie o 300%).

W 1986 roku z inicjatywy Europejskiej Federacji Bydła Holsztyńsko-Fryzyjskiego (European Holstein Friesian Confederation - EHFC) powstała grupa robocza, której zadaniem było ujednoczenie i harmonizacja systemów oceny pokroju. W 1988 roku World Holstein Friesian Federation (WHFF) przyjęła program ujednoczenia zaproponowany przez EHFC. Głównym celem było przygotowanie zaleceń prowadzących do ujednoczenia oceny. W tym celu organizowane są warsztaty dla głównych klasyfikatorów krajowych. W ubiegłym roku WHFF zorganizowała w Holandii już VII Światowe Warsztaty Klasyfikatorów, w których uczestniczyli przedstawiciele z 26 krajów. Stałe ujednoczenie i doskonalenie sposobu oceny w różnych populacjach bydła holsztyńsko-fryzyjskiego to podstawowy cel tych warsztatów. Tu określa się grupę cech tzw. standardowych (nazwa cechy, definicja), które powinny znaleźć się w krajowych systemach oceny pokroju, umożliwiając jednocześnie porównania międzynarodowe, ponieważ

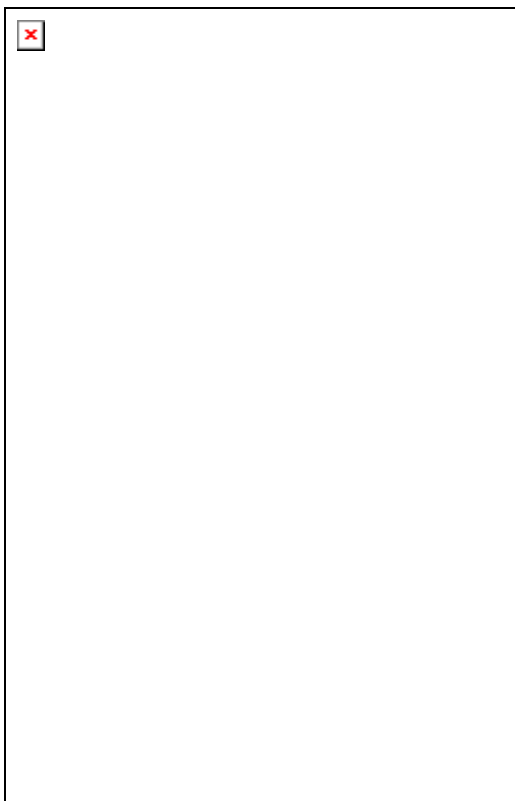
są oceniane we wszystkich krajach w podobny sposób. Początkowo było ich 13, a obecnie jest 16 – wszystkie są oceniane w naszym kraju. Lista cech standardowych nie jest zamknięta. Względy ekonomiczne oraz nowe technologie produkcyjne wymagają prowadzenia oceny nowych cech, które pozwolą na dłuższe i efektywniejsze użytkowanie zwierząt. Kolejną cechą, która prawdopodobnie dołączy do listy cech standardowych jest lokomocja.

Mając na uwadze unifikację systemów oceny pokroju przedstawiciele Grupy biorą od 1998 r. czynny udział w światowych /Ś/ i europejskich /E/ warsztatach klasyfikatorów: Niemcy /E/ (1998), Hiszpania /Ś/ (1999), Węgry, Austria /E/ (2002), Kanada /Ś/ (2003), Portugalia /E/ (2004), Holandia /Ś/ (2005).

Poza tym, organizowane są europejskie warsztaty sędziowskie, na których również od kilku lat jesteśmy obecni. Warsztaty prowadzące do harmonizacji i ujednoczenia pracy sędziów bydła mlecznego były organizowane m. in.

w Anglii, Francji, Portugalii, Danii, a w 2006 r. – w Szwajcarii podczas EXPO BULLE 2006. Przeniesienie zasad sędziowania oraz procedur ringowych (przyjętych w Europie za standard) na pokazy organizowane w Polsce prowadzi do stałej poprawy poziomu i jakości wystaw zwierząt hodowlanych w naszym kraju.

Szkolenie kadr selekcyjnych KCHZ przez kilka ostatnich lat (z udziałem G-15) doprowadziło do dużej unifikacji oceny pokroju w Polsce. Na północy czy południu kraju krowa oceniana jest podobnie, wg tych samych kryteriów.

Gdy w 1996 r. G-15 zaczęła pracę, prawdopodobnie nie wszyscy, którzy byli wtedy związani z hodowlą, zdawali sobie sprawę, jak ważną rolę pełnią Ci ludzie. Część osób nie wierzyła, że utworzona grupa o zasięgu ogólnokrajowym przetrwa dłużej niż rok, może dwa. Udział G-15 (poza oceną pierwiastek) w komisjach wyceny na wystawach, w wyborze matek buhajów, buhajków w wychowalniach był czymś nowym, co zmieniło dotychczasowe stereotypy. Niezrozumiałe decyzje, eliminujące buhaja lub krowę z hodowli, dziś odnoszą skutek. Dlatego, tak ważna jest wiarygodność

w ocenie cech pokroju.

Dzisiaj każdy podmiot zajmujący się dystrybucją nasienia zmuszony jest przedstawić dużo szersze informacje o swoim towarze aniżeli wcześniej. Nie ma katalogu z ofertą buhajów bez oceny jego córek, opisującej budowę i pokroj przedstawione graficznie. Dzięki temu, można teraz przedstawić dokładną analizę eksterieru, jaką przekazuje każdy rozplodnik i wybrać najodpowiedniejszego pod względem pokroju ojca naszych przyszłych krów. Nie tylko potencjał produkcyjny, ale również cechy pokroju wpływające na długowieczność i zdrowie decydują o opłacalności produkcji. Dobór może spowodować, że potomstwo odziedziczy zalety a nie wady. Trzeba pamiętać jednak, że nawet najlepszy buhaj będzie posiadał także słabsze córki, co wynika z prawa dziedziczenia.

Należy się zastanowić, co jest ważniejsze: mleko czy zdrowie? Najwłaściwsze wydaje się połączenie tych dwóch elementów. Właściwy typ i budowa krowy wspomaga jej produkcję, sprzyja zwiększeniu zdrowotności i długowieczności. Wysoko wydajna krowa posiada znakomite wymię oraz mocne nogi i racice, czyli to, czego oczekuje od niej hodowca i producent mleka.

O ogromie pracy Zespołu świadczy fakt, że w ciągu tych 10 lat oceniono ponad 359 000 pierwiastek. Nie byłoby to możliwe bez zaangażowania selekcyjnych w pracę terenową, a także bez wyposażenia Grupy w najnowsze zdobycze elektroniki obliczeniowej.

Należy pamiętać, że ocena budowy i pokroju jest ważnym narzędziem w pracy hodowlanej, ponieważ dostarcza dodatkowych informacji o zwierzęciu, jego predyspozycji do większej produktywności, długowieczności, a także o korzystnych zmianach w sylwetce zwierząt w każdym pokoleniu. Cechy pokroju nie są bezpośrednio związane z wydajnością mleczną krów, jednak ich pośredni wpływ został stwierdzony. Zwierzę o poprawnej budowie nóg i zadu znacznie dłużej jest użytkowane w stadzie, tym samym zmniejsza się stopień brakowania. Prawidłowo zbudowane i pojemne wymię oraz właściwe jego zawieszenie to możliwość większej produkcji mleka, a także mniejszego ryzyka powstawania urazów i występowania chorób wymienia; ułatwia także mechaniczny sposób pozyskiwania mleka.

foto. D.D.

Od przeszłości od nowoczesności - obora dawniej i dziś
From the past to the present - cowhouse before and now

Wieloletnia działalność Grupy G-15 została podsumowana 7 lutego 2006 roku w Balicach w sesji naukowej pt. „Znaczenie prac hodowlanych w doskonaleniu zwierząt”. Osiągnięcia Grupy przedstawiono w wykładach wygłoszonych na Se-

sji. Znaczącym akcentem tych uroczystości było odznaczenie wszystkich obecnych selekcjonerów odznaką „Zasłużony dla Rolnictwa”, którą wręczyła przedstawicielka Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, dr Ela Sawicka (patrz str. 72).

EVALUATION OF TYPE AND CONFORMATION OF DAIRY FIRST CALVERS – ORIGINS OF THE TESTING SYSTEM

Summary

In 1991, studies aimed at developing dairy cattle standards with regard to breed specificity and environmental conditions were begun at the National Research Institute of Animal Production under the direction of Prof. Jan Trela. These studies were used as a basis for work initiated by Bogdan Wojtulewicz (Central Animal Breeding Office) on the system of testing dairy breeds for type and conformation, with regard to first calvers derived from test sires and their age mates. The G-15 Team was established and its members were trained in Poland and abroad. From October 1995, the G-15 Team started to implement the evaluation of type and conformation of dairy cattle using 16 traits (scored on a scale of 1 to 9) and one measurable trait.

From 1996 to the end of 2005, Black-and-White, Red-and-White, Polish Red and Simmental cattle were evaluated for conformation. The Team is managed by Prof. Jan Trela at the National Research Institute of Animal Production. Twice a year, data are collected on the type and conformation of dairy cattle. Together with pedigree data, they are published by the National Research Institute of Animal Production in Kraków.

Fot. w artykule – Jan Trela

Pracownicy Krajowego Centrum Hodowli Zwierząt i Instytutu Zootechniki
*Employees of the National Animal Breeding Centre
and the National Research Institute of Animal Production*